

ՀԵՆՐԻԿ ԽԱՌԱՏՅԱՆ

1863-1864 թթ. ՄԻ ՔԱՆԻ ԱՆՀԱՅՏ ՎԱՎԵՐԱԳՐԵՐ ԱՂԱՍՏԵՎԻ ՀՈՎՏԻ ՎԱՆՔԵՐԻ ԱՎԵՐԱԿ ՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՀԱՂԱՐԾԻՆԸ ԲԱՐԵԿԱՐԳԵԼՈՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հովտի խոր ձորերի պոռնկներից ու լեռների ծերպերից ծվարած Աղստևի վանքերը դարեր շարունակ, «ձեռքը դրած ճակատին», հավատացյալների կարոտով տոգորված, լուռ ու մուգեղ հայցել են մարդկանցից օգնություն: Իրավիճակը անհանգիստացրել է բոլորին, մտահոգել հոգևոր առաջնորդներին, ազգին, Ս. Էջմիածնին: Պետականության բացակայության, մերքին և արտաքին քաղաքական անմասնությունից ու հարաբերությունների պատճառով հոգևոր այրերին թույլ չէին տալիս խնդիրներ լուծելու. նրանց գործադրած ջանքերը գրեթե մնում էին անարդյունք: Պահանջվում էին ոչ միայն նյութական միջոցներ, այլև ազգի մվիրյալների գործնական, հետևողական, անձնագործ աշխատանք: Թեև լուսաբանված փաստերի դրական օրինակներ կան, սակայն անբավարար են: Պետք է ենթադրել, որ առկա վավերագրերից հետազոտողների աչքից վրիպել կամ դուրս են մնացել մասնաճյուղի թվացող առանձին վավերագրեր: Ս. Էջմիածնի Սինոդի արձանագրություններից մի քանիսը կարևորում են առաջադրված հարցերի անհրաժեշտությունը: Ներկայացնում ենք այդ փաստաթղթերից մի քանիսը:

ԱՌԱՋԻՆ փաստաթուղթը վերաբերում է Հաղարծին վանքին:

(Ֆոնդ 58, ցուցակ 5, թղթապանակ 60, գործ 213, էջ 454):

ԵՐԿՐՈՐԴԻ փաստաթուղթը՝ Սուրբ Էջմիածնի Սինոդի 1864 թ. որոշումն է՝ Համազախման գյուղի եկեղեցական գումարները Հաղարծին վանքի կարիքների և բարեհորոգման նպատակներին ծառայեցնելու մասին:

(ՀՀ ՊՊԿԱ ֆ-56, ց-5, թղթապանակ 61, գ-368, էջ 318):

ԵՐԿՐՈՐԴԻ՝ Սուրբ Էջմիածնի Սինոդի անդամ Պողոս վարդապետի՝ նոր աշխատանքի անցնելու թույլտվության և Սինոդի 1864 թ. որոշումն է:

(Նույն տեղում, ֆ-56, ց-1, թղթապանակ 62, գ-313, էջ 535):

ՉՈՐՐՈՐԴԸ՝ Հաղարծին վանքի նախկին վանահայր, արդեն Սինոդի անդամ Պողոս վարդապետին Հաղարծին գմալու և վերադառնալու համար մեկ ամիս արձակուրդ տալու մասին է:

(Նույն տեղում, ֆ-56, ց-5, թղթապանակ 63, գ-36, էջ 40)*:

Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ յուրաքանչյուր վավերագիր առանձին-առանձին պարունակում է ուշադրության արժանի կարևոր փաստեր:

ԱՌԱՋԻՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ

ա) որ Պողոս վարդապետը դեռևս 1862 թվականին կամավոր ստանձնել է Հաղարծին վանքի վանահայրության պարտականությունները, ձեռնամուխ է եղել որոշ բարեկարգման աշխատանքների, իսկ 1863-ի մայիսի 13-ին Մատթեոս Կաթողիկոսին է ներկայացնում դիմում-հայտարարություն և նկարագրում Աղստիկի հովտի վանքերի ծայրահեղ անմխիթար վիճակը, որոնք երկար տարիներ անմարդաբնակ-անխնամ մնալու հետևանքով դարձել են զազանների ու թափառող կեղծանիների որջեր, օտարների խաշների մակադատելներ:

բ) որ Հայր Պողոսը, մտահոգվելով Հաղարծին վանքի վիճակով, որոշում է պաշտոնապես ստանձնել այդ սրբավայրի բարեմորդման աշխատանքները, բնակվել այնտեղ և խնդրում վեհափառից. «... Աղաչեմ ազատ կացուցանել զիս ի թուաց միաբանից Ս. Էջմիածնի եւ հրամայել ինձ զբնակութեամբք իմ կալնուլ յայն մեծաստան, որով իմ եւ եղեց յախտեան զոհաբան զշնորհաց ԶԵՐՈՒՄ՝ վերաստիճան ՕՐԻՆՕՔ»: Կաթողիկոսը կարգադրում է Սինոդին՝ «Պողոս վարդապետ Տէր Մարգարեան միաբան Մայր Աթոռոյն կարգեցաք արդէն ըստ թախանձանացն վանահայր առանձին կոնդակաւ մերով ի վանս Հաղարծնի, զորմէ հարկ է եւ Ատեանիդ ըստ կարգին ազդ առնել մարմնատուր իշխանութիւն ի գիտութիւն անցին եւ յապահովութիւն վիճակի վանահօրն»:

գ) նկատի առնելով, որ Հաղարծնի վանքը գտնվում է Վրաստանի և Իմերեթի տնօրինության ներքո, Սինոդը անհրաժեշտ է գտնում ծանուցել Տփլիսի կոնսիստորիային, «առ ի հոգալոյ զամենայն զկարեւորսն պահպանութեամբ եւ իրաւանց վանուցն, համեմատ համանման միմ վանօրէից գտանեցելոց ընդ մորան տեսչութեամբ: Ջորմէ հրամանագրով տուեալ տեղեկութիւն եւ մորոգ նշանակեալ վանահօր մորին Պողոս վարդապետին պատուիրել ի դէպս հարկատրութեանց եւ այլոց գործոց վերելոց վանքական կառավարութեան դիմել ուղղակի յԱտեան կոնսիստորիային, իբրեւ մերձաւոր իւրում անմիջական իշխանութեան եւ ըստ այսմ կազմեալ

* Մինչ այդ վարդապետը միայն միաբանության անդամ էր, իսկ 1864-ից նա նշանակվում է Սինոդի անդամ, ինչի վկայությունն է 1864 թ. օգոստոսի 1-ի արձանագրությունը:

զնոր գործ, այժմէն իսկ աւարտեալ համարել վասն տարոյ ի ժամուան ի դիւանն ի պահեստ»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ա) Իբրև նախորդի շարունակություն, Սինոդի՝ 1864 թվականի մարտի 11-ի արձանագրությունից տեղեկանում ենք, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը հետևողական և գործնական աշխատանք է տարել՝ իր կողմից հանձնարարած խնդրի իրականացման գործում: Էջմիածինը ոչ միայն կարևորում է հարցի նշանակությունը, այլ նաև կազմակերպչական միջոցներ է ձեռնարկում: Ալեքսանդրապոլի հոգևոր կառավարությունը կատարում է Սինոդի հանձնարարությունը և այդ մասին իրազեկում վերջինիս ի գիտություն:

բ) Մինևույն ժամանակ, Ալեքսանդրապոլի հոգևոր կառավարությունը քննության է առնում Կաթողիկոսի հունվարի 28-ի (1864 թ.) թիվ 80 կոմիսիայի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓԱՍՏԱԹՂԹԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Հիշյալ արձանագրություններն ուսումնասիրելու ընթացքում ուշադրություն գրավեց նաև մի հարց. այն, որ Սինոդի անդամների կազմը, որը պետք է բաղկացած լիներ յոթ հոգուց, սակայն, մինչ այդ, բոլոր արձանագրությունները ստորագրվել են երեք անդամների կողմից և վավերացվել ատենապետ Մատթեոս Կաթողիկոսի ձեռամբ: Բայց արդեն նույն ամսի օգոստոսի 21-ի արձանագրությունից հետևում է, որ վերացվել է այդ խախտումը և Պողոս վարդապետ Տեր-Մարգարյանը այդ օրվանից համարվել է Սինոդի անդամ և կատարել իր պաշտոնական պարտականությունները:

Ցանկանում ենք անդրադառնալ Սինոդի ստեղծման հարցին, որը կատարվեց Հայաստանի կողմից ռուսական կողմնորոշում ընդունելուց հետո՝ 1836 թվականի Պոլոժենիայի (Կանոնադրության) հիման վրա:

Ինչպես հայտնի է, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն իր գոյության օրից երբեք մնաց օրգան չի ունեցել, ինքն է միշտ տնօրինել իր խնդիրները, երկրի խնդիրները: Սակայն Սինոդի ստեղծումը ինքնանպատակ չէր. ցարական իշխանության կողմից այն պարտադրված մի վարչաֆակտական օրգան էր Հայ Եկեղեցու համակարգում, նպատակով՝ հսկողության տակ վերցնել և տեսադաշտում պահել Եկեղեցու ամբողջ գործունեությունը: Այսպես, օրինակ, յուրաքանչյուր որոշում պետք է համաձայնեցվեր և հաստատվեր փոխարքայի կողմից, իսկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի թեկնածությունը պետք է հաստատվեր ռուսական կայսեր կողմից, էլ չենք խոսում

դպրոցների և այլ հարցերի վերաբերյալ: Դրանով սահմանափակվել էր դարերով հիմնավորված Հայ Եկեղեցու ինքնուրույն գործունեության իրավունքը:

Վերջապես՝ ՉՈՐՐՈՐԴ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԸ 1864 թվականի Սինոդի արձանագրությունն է: Այս արձանագրությունից տեղեկանում ենք՝

ա) որ Պողոս վարդապետ Տեր-Մարգարյանը, մինչև Սինոդի անդամ նշանակվելը, 1862 թվականից արդեն կատարելիս է եղել որոշ աշխատանքներ Հաղարծին վանքում:

բ) որ Տեր Հորը Սինոդի անդամ նշանակելու թույլտվությունը կամ համաձայնությունը կաթողիկոսի միջնորդությամբ է եղել, որից հետո է միայն հաստատվել Կովկասի փոխարքայի կողմից:

գ) որ տվյալ սեպտեմբերի 18-ի միատուն Սինոդը քննարկել է նաև Պողոս վարդապետի դիմումը մեկամսյա արձակուրդի թույլտվություն ստանալու՝ նախկինում ձեռնարկած աշխատանքները վերահսկելու համար Հաղարծին մեկնելու:

Այս ամենից բխում է կարևոր հետևություն, որ, չնայած երկրի առկա բազում դժվարություններին, ներքին և արտաքին տնտեսական, քաղաքական ծանր վիճակին, Սուրբ Էջմիածինը և նրա հոգևոր ղեկավարությունը հնարավոր ամեն ինչ գործադրում են՝ օտարված և քայքայված սրբավայրերը ազգին վերադարձնելու, բարեկարգելու և հոգևոր կյանքն այնտեղ վերականգնելու համար, որը հաջողվում է միայն Հաղարծնում, վանահայր Պողոս վարդապետի տասնամյակների եռանդուն ջանքերի շնորհիվ:

Հայաստանի Հանրապետության ՊՊԿ արխիվի

ֆոնդ 56, ցուցակ 5, թղթապանակ 60, գործ 218,

էջ 454-455, տե՛ս 8-րդ ցուցակի էջ 41

ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՍԻՆՈԴԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Փաստաթուղթ առաջին

Ի 13 նոյեմբերի 1863 ամի, Ըստ հրամանի Նորին Կայսերական Մեծութեան ի Լուսաւորչական Հայոց Սինոդի Սրբոյ Էջմիածնի լուսն զխնդրագիր միաբանի Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի Պօղոս վարդապետ Տեր Մարգարեանի յանուն Նորին Վեհափառութեան ի 29 յուլիսի տարույս, յորում գրի թէ յամենայն քայլափոխ հայրենասիրաց անձանց ի Հայաստան գրէթէ ընդ հարկանին աչաց իբրեւ զվճիտ ճառագայթս արեգական ծագելոյ ընդ արշալոյսն առաւօտուն յամենայն ծէրպոց վիմաց ի ձորոց եւ ի քարանձաւաց, գերահրաշ կերտուածք սրբութեան տաճարաց, կացեալք անբարբառ վկայք մեծագործութեան եւ առաքինութեան մերոց երջանիկ

նախնեաց, այլ չստեմ բաւ պերճ փառաց Հայաստանի, զի այնքիկ վկայք սրբութեան, որք երբեմն ի փառազարդ վայելչութիւն եւ ի շինութիւն հանդիսարան կացեալ աստուածաբանական եւ փիլիսոփայական մակագութեամբ եւ մարդաշատ բազմութեամբ զերգոց իրեանց զօրհմաբանութեամբ զձայն ընդ անմարմին դասուց զուգակցեալք ի բարձունս անեղական Աթոռոյն աստուածային մատուցանէին բուրվատաւ աղօթից ի պատարագ ընդունելի, աւա՜ղ այսօր թաղեալք ի փոշի մոռացութեան կիսակործան աւերակօք որքք են լիալք վայրասուն էրէոց ու անարգել զազանաց եւ այսպէս ցայսօր ժամանակի զանեղծանելի առաքինութիւնս մերոց երջանկափառ նախնեաց ընդ աղօտ արտափայլեալ, տակաւին գիտեն շարժիլ ի կարեկցութեան ո՛չ միայն զորդիս երկանց սուրբ ծննդեան իրեանց, այլեւ զամենայն ուղիւն միանգամայն զայց ելեալս ինքեանց ի թիւս այսոցիկ վանօրէից գտանի ամայի արդէն հոչակատր մեմաստանն անուանեալ Հաղարծին, շինեալն ի ԾԻ (=1071) ի Բագրատունի թագաւորաց մերոց, որոց շիրիմք հանգստեան գտանի անդէն, որ տուն եւս անուանիր յառաջագոյն Զաքարէ եւ ի վանէ Բագրատունի մեծ սպասաւարաց ազգիս, զորոց զգեղեցկադիր շքեղութիւն ցուցանեն կիսակործան քարինք նորին, որք մամուսպատեալք մաքառին դէռեւս ընդ անգութ ժամանակին, անօգնական ամենեւին ակնկալեալ միայն վերին այցելութեամբ: Վեհափառ Տէ՛ր. ծնանի մարդ յաշխարհ ի լնու զբանական պարտս իւր բարիւք, պիտանի ծառայութեամբ նուիրել զանձն իւր ազգի, ապա եկեղեցոյ եւ ապա հայրենեաց եւ որք արտաքոյ այսոցիկ տեսանին չհամարեալ յազգս, զգամ յանձն իմ այս գոտյն առաքինական բարեմասնութեան, որում եւ փափագիմ ի սրտէ զբանական պարտս հատուցանել, զի ո՞րք ընթերցեալ զպատմագրութիւն կիրակոս Գանձակեցոյ եւ զճանապարհորդութիւն ոսնանց ազգասիրաբար այցելելոց հոչակատր մեմաստանին Հաղարծնոյ, վասն առաջին պայծառութեամբ ու շքեղութեամբ եւ մշտամոռնչ սաղմոսերգութեամբ սրբագումար միաբանից պատսպարելոց ընդ հովանեաւ թոնոց սրբութեանն նորին, եւ զայժմեան անշքութիւն տխուր տեսարանի նոյն սրբութիւն վայրի ոչ վշտացի հոգեպէս ընդ այն ամայութիւն: Վեհափառ Տէ՛ր, ցանկութիւն իմ է մաքրիլ եւ յարդարիլ զայն տեղի սրբութիւն, եթէ ոչ ըստ առաջին վսեմութեամբ, գէթ սրբութեամբ եւ մաքրութեամբ պահպանութիւն, վայրուցն գոլով առիթ թերեւս լիցի ինձ զայն տեղի յապազայ ժամանակս օգտակարս եւ պիտանիս վասն ընդհանրական Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի ընծայեցուցանել, վասն հայցելով այսու աղերսագրութեամբ զմարդասիրական գութ եւ զազգասէր օժանդակութիւն Ձեր յայս Աստուածահաճոյ գործ, աղաչեմ ազատ կացուցանել զիս ի թուաց միաբանից Սրբոյ Էջմիածնի եւ հրամայել ինձ զբնակութիւն իմ կալնու յայն մեմաստան, որով իմ եւ եղէց յաւիտեան գոհաբան զճորհաց Ձերում վեհաստիճան օծութեամբ:

Նորին Վեհափառութիւն ի վերայ յիշատակեալ խնդրագրոյ արարեալ է այսօրինակ մակագրութիւն զանձնիմ ի տեղեկութիւն Սինօդի, զի խնդրատու Պօղոս վարդապետն Տէր Մարգարեան միաբան Աթոռոյն կարգեցաք արդէն ըստ թախանձացն վանահայր առանձին կոնդակաւ մերով ի վանս Հաղարծնի, զորմէ հարկ է եւ

Ատեանիդ ըստ կարգին ազդ առնել մարմնաւոր իշխանութիւնն ի գիտութիւն մոցին եւ յապահովութիւն վիճակի վաճառորն»:

ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՆ. որովհետեւ վաճառ Հաղարծնի եմթադրի տեսչութիւն թեմական կառավարութիւն վրաստանի եւ Իմերեթիոյ, վասն զվերոտողեալ տնօրէնութեան վեհափառ կաթողիկոսի ծանուցանել կոմսիստորիային Տփլիսայ առ ի հոգալոյ զամենայն զկարեւորսն պահպանութեամբ եւ իրաւանց վաճուցն, համեմատ համանման մին վաճառէից գտանեցելոց ընդ մորան տեսչութեամբ: Զորմէ հրամանագրով տուեալ տեղեկութիւն եւ մորոգ մշանակեալ վաճառոր մորին Պօղոս վարդապետին պատուիրել ի դէպս հարկաւորութեանց եւ այլոց գործոց վերաբերելոց վաճառական կառավարութեան դիմել ուղղակի յԱտեան կոմսիստորիային, իբրեւ մերձաւոր իրում անմիջական իշխանութեան եւ ըստ այսմ կազմեալ զմոր գործ, այժմէն իսկ աւարտեալ համարել վասն տարոյ ի ժամուն ի դիւանն ի պահեստ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՍԻՆՕԴԻ

ՎՇՏԱԿԻՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅԵՆ ՀԱՅՈՑ

Անդամներ Սինօդի

Եղիազար արքեպիսկոպոս

Գրիգոր արքեպիսկոպոս

Գէորգ արքեպիսկոպոս

Սարգիս վարդապետ Տէր Գրիգորեան

Ատեանդաիր (ստորագրութիւն)

Փաստաթուղթ երկրորդ

Ի 11 մարտի 1864 ամի, Ըստ հրամանի Նորին Կայսերական Մեծութեան ի Սինօդի Սրբոյ Էջմիածնի լուան զյայտարարութիւն Հոգեւոր կառավարութեան Հայոց Աղեքսանդրապօլս ի 22 փետրուարի անցելոյ համարու 151, յորում գրի, թէ ի մին լուան զկոմդակ վեհափառ Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց Տեառն Մատթէոսի ի 28 յունուարի տարույս համարու 80, յորում գրի այսպէս. «Հոգեւոր կառավարութիւն Աղեքսանդրապօլս ծանուցանեմք, ըստ որում հռչակելի Սուրբ մեծաստանն Հաղարծնի մոր ի մորոյ ձեռնարկութեամբ Պօղոս վարդապետի մորին վաճառորն սկիզբն առնու կանգնելոյ, ուստի եւ պէտս ունի օժանդակութիւն առ այժմս յաղագս ամայի մնալոյն ի բազմաց հետէ, վասն պատուիրեմ դմին անյապաղ զգիւղն Համ-

զաչիման դարձուցանել առժամանակ մի ի կառավարություն Սրբոյ վանիցն, որոյ արդեամբքն կեցութիւն գտեալ վիճակի բարօքապէս յիշեալ վանահայրն կարասցէ շէն առնել զվանքն, որ է պարծանք մերոյս Ազգի»: Ի լսելն զայս անդամք կառավարութեան յայտնեցին յԱտեանի, թէ Համզաչիման անուանեալ գիւղն է նոյն ինքն Բօզի գիւղն, որ ի կողմանս Փամբակաձորայ: Կարգաւորեալ է համաձայն ներկայ կոնդակի Վեհափառ կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց, զգիւղն Համզաչիման, նոյն է Բօզի գիւղն Փամբակաձորայ, «դարձուցանել առ ժամանակ մի ի կառավարութեան Սրբոյ վանիցն Հաղարծիմու, եւ առ այս վախճան հրամանագրել բարեկարգին Փամբակաձորայ որպէս զստացումն ամենատեսակ վիճակապատկան եւ աթոռապատկան արդեանց մնամապէս եւ զամենատեսակ բարեկարգչական պարտաւորութիւնս այնր գեղջ թողոյլ այսուհետեւ ընդ վերահասու ընդ վանահօր այնր վանից առանց ձեռնամուխ լինելոյ յայնս, ծանուցանելով զայնմանն եւ հասարակութեան տեղւոյն ի գիտութիւն եւ ընդ մմին հասուցանել զհաւաստի տեղեկութիւն, թէ Համզաչիման անուանեալ գիւղն է նոյն ինքն Բօզի գիւղն, թէ այլ է: Եւ եթէ այլ գիւղն, որն է՞ յականէ յանուանէ, գորմէ հաղորդել վանահօրն այնր վանից առանձին գրութեամբ ի գիտութիւն այնու, զի նա զհաշիւս ամենատեսակ արացեալ արդեանց եւ զայլ ամենայն հարկաւոր տարեկան ծանօթիւս եւ զհաշիւս եկեղեցւոյն այսր գեղջ ուղղակի յինքննէ հասուցէ ի վիճակային կոնսիստորիայն Հայոց Երեսնայ եւ զամենից վերոյցրելոցն յայտ առնել Սինօդիս Սրբոյ Էջմիածնի եւ վիճակային կոնսիստորիին Երեսնայ վասն տեղեկութեան պարտաւատշաճն տնօրինութեամբ:

ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՆ, Որովհետեւ Հոգեւոր կառավարութիւն Հայոց Աղեքսանդրապօլու համաձայն կոնդակի Վեհափառ կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց Տեառն Մառթէոսի արարեալ է վասն վերոյցրեալ առարկայի զպատշաճաւորն կարգաւորութիւն վասն զվերոյցրեալ յայտարարութիւն մորին ընկալեալ ի տեղեկութիւն կցել ընդ գործոյն:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՍԻՆՕԴԻ

ՎՕՏԱԿԻՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅԵՆ ՀԱՅՈՑ

Անդամք Սինօդի

Եղիազար արքեպիսկոպոս

Գրիգոր արքեպիսկոպոս

Գէորգ արքեպիսկոպոս

Ատեմադպիր (ատորագրութիւն)

Լուեալ զայս օրագրութիւն Տ. Ատեմակալայ Սիմօղի եւ բարեհաճեալ ընդ այն ստորագրեցին այլ անդամք սորին արքեպիսկոպոսունքն Ղուկաս, Մակար, եւ Սարգիս. եւս եւ վարդապետն Սարգիս գտանէին ի բացակայութիւն:

Կարգապահ Յ. Խաչատրեանց:

Փաստաթուղթ երրորդ

Ի 21 օգոստոսի 1864 ամի, Ըստ Հրամանի Նորին Կայսերական Մեծութեան ի Սիմօղիս Սրբոյ Էջմիածնի լուան զգեկուցումն, Սիմօղս օրագրութեամբ ի յուլիսի տարւոյս, որ վասն կարգման մորոգ անդամոց իւրոց ի միջի այլոց եզրակացուցեալ էր բացակայեալ գտանեցեալ անդամոց սորին, այն է Յովհաննէս արքեպիսկոպոս Ասլանեանց եւ Պօղոս եւ Գրիգոր վարդապետաց հանել զառանձին հրամանագիրս յաղագս փութանակի աճապարելոյ մոցին յէջմիածին ի վարումն մորոգ պաշտամանց իւրեանց: Ի կատարումն որոյ եւ ի 4 յուլիսի անցելոց համարօք 1002, 1006, եւ 1008 առաքեաց մոցս զառանձին հրամանագիրս:

Համաձայն այսմ կարգադրութեան մորոգ մշանակեալ անդամ սորին Պողոս վարդապետն ժամանեալ յէջմիածին յայս թիւ ներկայացաւ յԱտեան Սիմօղիս: Ուստի ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՆ, Համաձայն վերոյգրեալ օրագրութեամբ Սիմօղիս զկնի ածելոյ յերդումն օրինադրեալն կարգաւ թոյլատրել Պօղոս վարդապետին այժմէն իսկ ի վարումն անդամակցական պաշտաման իւրոյ, որոյ վասն եւ զանուն մորա յայսմ հետէ յօրագրութիւն սորին ցուցանել ներկայ, զորմէ եւ յայտնել կարգապահի սորին ստորագրութեամբ ի վերայ այսր օրագրութեան:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՍԻՆՕԴԻՍ

ՎՇՏԱԿԻՐ ՄԱՏԹԷՆՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Անդամներ Սիմօղի

Յովհաննէս արքեպիսկոպոս
Գրիգոր արքեպիսկոպոս
Գէորգ արքեպիսկոպոս
Յովհաննէս վարդապետ
Թադէոս վարդապետ
Պօղոս վարդապետ Մարգարեանց
Գրիգոր վարդապետ Առուշանեան

Փաստաթուղթ չորրորդ

Ի 18 սեպտեմբերի 1864 ամի, Հստ հրամանի Նորին Կայսերական Մեծութեան ի Սիմոնիս Սրբոյ Էջմիածնի լուան զյայտարարութիւն անդամոյ Սիմոնիս Պօղոս վարդապետի Տէր Մարգարեանց ի 16 սեպտեմբերի տարւոյս համարաւ 41 յանուն Վեհափառ Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց եւ ի նորան սրբութեան մակագրութեամբ յանձնեալ ի տնօրէնութիւն սորին յորում գրէ այսպէս. «թէպէտ ըստ միջնորդական գրութեամբ Զեր, որ առ տէր Փոխարքայն Աշահակեցոց Անդամ լուսատրչական Սիմոնի Սրբոյ Էջմիածնի եւ ներկայս վարիմ գնոյն պաշտօն, սակայն յառաջ քան զայս կատարէի զպաշտօն վանահայրութեան Հաղարծնի Սրբոյ մեծաստանին, եւ այն ըստ բարձու հրամանի Զերդ վեհափառութեան ուրանօր ոչ սակաւ աշխատութիւնս ունիմ, վասն որոյ խնդրէմ յոնարահաբար ի Վեհափառութենէդ շնորհ առնել մեզ հրամայել ում արժանն է, թոյլատրել մեզ սահմանեալն կարգաւ ամսաչափ միջոցաւ գնալ գործել անդամօր վերահասութիւն կալուածոց կամ եկամտից սրբոյ ուխտին եւ սպա վերադառնալ անդի յետոս:

Ի վերայ այս յայտարարութեան Վեհափառ Կաթողիկոսն արարեալ է այս օրինակ մակագրութիւն «յանձնեմք Սիմոնիտ ըստ սահմանեալ կարգին մի ամսեայ ժամանակաւ արձակել զՊօղոս վարդապետն անդամ դորին գնալ ի վերահասութիւն Հաղարծնի վանից, բացակայ համարելով զնա յօրագիրս Սիմոնիտ»:

ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՒՆ - Համաձայն յայտարարութեան անդամոյ սորին Պօղոս վարդապետի Տէր Մարգարեանց եւ մակագրութեամբ Վեհափառ Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց տալ մեա զմի ամսեայ արձակուրդ վասն գնալոյ ի վերահասութիւն Հաղարծնի վանից եւ վերադառնալոյ որոյ վասն եւ տալ մեա զմի ամսեայ անցագիր: Եւ մինչ ցվերադարձ նորին ի բացակայութեան ցուցանել մեա յօրագրութիւնս սորին բացակայ, գորմէ եւ յայտնել կարգապահի դիւանատան Սիմոնիս ստորագրութեամբ ի վերայ զեկուցմանս:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՍԻՆՕԴԻՍ

ՎՇՏԱԿԻՐ ՄԱՏԹԷՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Անդամք Սիմոնի

Յովհաննէս արքեպիսկոպոս

Գրիգոր արքեպիսկոպոս

Գեորգ արքեպիսկոպոս

Յովհաննէս վարդապետ

Թադէոս վարդապետ

Պօղոս վարդապետ

Գրիգոր վարդապետ